

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

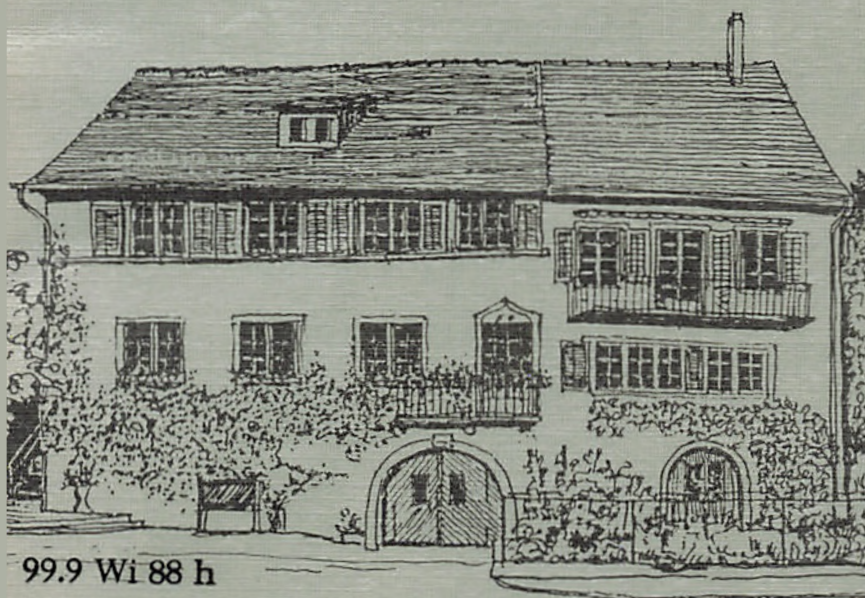
Slægten Würtz/Wirz

Fra Schweiz via Tyskland
til

Danmark

af

Jan Hyllested

99.9 Wi 88 h

Folkvang

Slægten Würtz/Wirz

Fra Schweiz via Tyskland
til
Danmark
af
Jan Hyllested

Folkvang

Slægten Würtz/Wirz.
Fra Schweiz via Tyskland til Danmark
er udgivet af forlaget Folkvang, Randers
© 1993 Jan Hyllested og forlaget Folkvang
Sats: Steens Tryk, Randers
Tryk: Hobro Lyntryk
1. udgave. 1. oplag 1993

ISBN: 87-984510-0-6

Bogen er udgivet med velvillig støtte
fra Manufakturhandler Marinus
Nielsen's Rejse- og Uddannelsfond.

Billede på forsiden
"Schönau" i Erlenbach (Lochhaus). Bygget i 1548 af Jacob Wirz.

Forord

Nærværende lille bog over slægten Wirz/Würtz er skrevet og udgivet med det formål for øje at give nuværende, som kommende slægtsmedlemmer et indblik i slægtens spændende historie og oprindelse. Det foreliggende arbejde er langt fra færdigt, der er stadigvæk en del løse ender, men jeg har set det som min opgave at afslutte det midlertidigt. Det skal også bemærkes, at det kun er den lige linje, der er medtaget hér i bogen, eftersom sidegrenene i Schweiz og Tyskland er meget omfattende, og ville fordyre projektet væsentligt. En decideret slægtsbog med efterkommere frem til i dag må derfor vente.

Oplysningerne om slægten er samlede dels i danske og dels i tyske arkiver og kirkebøger i perioden 1982-91. Desuden har forskere i hhv. Tyskland og Schweiz ydet mig en uvurderlig hjælp. I denne forbindelse skal hér nævnes byarkivar, fru Ursula Abele, Schriesheim, samt lokalhistorikeren hr. Walter Imhof, Erlenbach/Schweiz, for venlig bistand under min forskning af slægten. Der skal også hér rettes en tak til Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg samt Rigsarkivet i København for fremdraging af relevante arkivalier. Til sidst rettes en tak til foreningen "Kartoffeltyskerne på Alheden" for dens store interesse i projektet.

Det er mit håb, at nærværende lille bog kan være til glæde for de mange efterkommere af den indvandrede kolonist, Johann Heinrich Würtz, i Havredal, samt virke som en appetitvækker for andre forskere af denne slægt.

Randers, april 1993
Jan Hyllested

Indledning

I 1759-61 indvandrede flere hundrede sydtyske familier til Jylland med det ene formål for øje som kolonister at skulle opdyrke de øde hedestrækninger på Alheden og Randbøl Hede vest for Vejle. 1) Blandt disse familier befandt sig også en familie, som i begyndelsen af dette århundrede opnåede at komme i offentlig-hedenssøgelys. Det drejer sig om slægten Würtz i Frederiks sogn.

Denne slægts historie vil jeg i denne lille bog prøve på at belyse gennem nogle til dato ukendte oplysninger fra Schweiz samt gennem egne efterforskninger i Tyskland i perioden 1983-90.

I 1676 døde i Hamburg en person, som skulle få stor betydning i en arvesag efter samme person frem til begyndelsen af dette århundrede, nemlig feltmarskal **Poul Würtz/Wirtz**, *1612 i Husum, †1676 i Hamburg uden legitime arvinger.

I 1970 skrev nu afdøde lærer **Valdemar Andersen** en artikel om denne feltmarskal og hans arvinger i "Personalhistorisk Tidsskrift". Jeg vil ikke gøre nærmere rede for denne arvesag, men blot henvise til Valdemar Andersens artikel. 2)

Denne arvesag var en affære, der omkring 1910 satte sindene i bevægelse hos folk på Alheden. Især hos efterkommere af den indvandrede kolonist, **Johann Heinrich Würtz**, i Frederiks sogn. Sagen blev taget op af forfatteren og journalisten **Johannes Bech**, der mente, at han kunne få arven hjem og kunne påvise, at de danske Würtz'er var beslægtet med feltmarskallen. Han fremskaffede oplysninger om slægten og "påviste" en noget tvivlsom stamtavle over samme slægt, der kunne føres tilbage til Ditmarsken.

1) Valdemar Andersen: Den jyske hedekolonisation. 1970.

2) Valdemar Andersen: "Feltmarskal Poul Würtz og hans arvinger" i: Personalhistorisk Tidsskrift 1970.

Fra Schweiz via Tyskland til Danmark

1. Generation

Andreas Wirz

Hans herkomst er noget usikker, men han skulle stamme fra Erlenbach.

† efter 1549 i Erlenbach.

Andreas Wirz var bonde og boede i

Erlenbach v/Zürich. Han var tillige Amtmann (bestyrer) over Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach fra 1538-49. Han førte et plovskær i sit våben. 4)

2. Generation

Jacob Wirz

*omkr. år 1500, formodentligt i Erlenbach v/Zürich, men hans herkomst kendes ikke.

†ca. 1574 i Erlenbach.

oo med

Anna Wirz

Hendes data er ukendte.

Datter af **Andreas Wirz** (den daværende bestyrer (Amtmann) over Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach).

Kendte børn:

1. Hans Wirz

Bestyrer af Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach.

2. Heinrich Wirz

1574 bestyrer af Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach. Førte ikke embedet videre

til en søn, hvilket var skik og brug i slægten (eller rettere - embedet var ned-arvet), hvorfor det må antages, at han ikke havde mandlige efterkommere.

Jacob Wirz var vinbonde i Erlenbach. Han havde tillige et hverv som **Untervogt** i Erlenbach, og fra 1560 var han også **Amtmann** over Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach.

Han var meget rig og indflydelsesrig, hvilket også ses af, at han ejede en del jord og huse ved Zürichsee. Han forenede senere begge funktioner - **Untervogt** og **Amtmann** - under sig, og styrkede således sin position væsentligt.

Jacob Wirz førte også sit eget segl: en kombination af sit eget og sin hustrus våben.

4) Alle oplysninger vedr. den lige slægtslinje i Schweiz frem til den tyske stamfar, **Felix Wirz/Würtz** (1626-86) er venligst oplyst af Hr. Walter Imhof, Erlenbach.

Sådan så Jacob Wirz's segl ud. Originalen findes i Staatsarchiv Zürich på et brev af 11/11 1573.

Jacob Wirz byggede i 1548 et hus ved Zürichsee i Erlenbach, kaldet "Lochhaus" (i dag "Restaurant Schönau").

Det var bygget fuldstændigt i sten, hvilket var yderst sjældent dengang, og det vidner også om hans store rigdom.

En del af huset stod ude i søen, sådan at man kunne sejle med skib ind under huset og losse og laste varer.

Over balkonen (tidligere indgang gennem en trappe) findes begge Wirz-våben:

Til venstre (med vinrankekniv) Jacob Wirz's våben og til højre (med plovskær) Anna Wirz's våben.

Forklaring på Jacob Wirz's embeder:

Untervogt

Han er stedfortræder for det verdslige herskab (Erlenbach tilhørte byen Zürich) og blev regeret gennem en Obervogt (overfoged) fra Zürich). Underfogeden (Untervogt) var altså dennes stedfortræder.

Amtmann (også Ammann)

Han er en stedfortræder for den gejstlige ejendomsret. I Erlenbach havde klosteret Einsiedeln mange jordbesiddelser, og amtmanden/bestyreren indsamlede afgifterne (grundafgifterne) og lod dem sende til Einsiedeln. Bestyreren var også dommer i "lavere anliggender".

Einsiedeln ligger 23 km. i syd-sydøstlig retning for Erlenbach og eksisterer den dag i dag.

3. Generation

Hans Wirz

Hans data er ubekendte. Det har ikke været muligt at finde ret meget om ham i de dokumenter, der eksisterer fra den tid.

† efter 1582 i Erlenbach.

Hans Wirz blev bestyrer af Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach, antagelig efter broderen, **Heinrich Wirz**, og nævnes som sådan i 1582. 5)

Embedet havde de arvet efter faderen, **Jacob Wirz**, og begge brødre boede i "Lochhaus".

5) Karl Kuprecht og Walter Imhof: Erlenbach. Geschichte einer Zürichsee-Gemeinde. Erlenbach 1981. Side 35.

4. Generation

Heinrich Wirz

* 9/7 1564 i Erlenbach.

† 1636 i Erlenbach.

oo med

Elisabeth von Müllern

* ca. 1570, hvor vides ikke.

† mellem 1634-1637 i Erlenbach. 6)

Heinrich Wirz boede i "Lochhaus", og var bestyrer af Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach efter faderen, **Hans Wirz**, og nævnes som sådan første gang i året 1608. 7)

Ægteparret havde 3 børn:

1. **Hans Wirz**

* 26/11 1588 i Erlenbach.

† 1635 sst.

2. **Hans Heinrich Wirz**

* 30/6 1590 i Erlenbach.

† 19/6 1659 sst.

3. **Hans Jacob Wirz**

* 3/10 1591 i Erlenbach.

† 26/1 1654 sst.

5. Generation

Hans Heinrich Wirz

* 30/6 1590 i "Lochhaus", Erlenbach.

† 19/6 1659 i Erlenbach.

oo 1. gang 7/9 1617 i Erlenbach med

Regula Guggenbühl

* 7/12 1600 i Erlenbach

† ca. 1630 sst.

Datter af møller **Hans Jacob Guggenbühl** og hustru **Eva Ulrich** i Erlenbach.

oo 2. gang 14/10 1630 i Erlenbach med

Magdalena Guggenbühl.

* 3/5 1605 i Ütikon, Meilen sogn ved Zürichsee.

† mellem 1660 og 1670 i Erlenbach.

Datter af **Hans Jacob Guggenbühl**, der tilhørte en anden gren af slægten Guggenbühl. Hun var altså ikke søster til **Regula Guggenbühl**.

Hans Heinrich Wirz flyttede fra "Lochhaus", som den ældste broder, **Hans**, senere beboede, og bosatte sig længere oppe i byen. Han var vinbonde og kypermester, samt tillige "Ehegaumer" i Erlenbach. Dvs. han var sognets opsynsmand over befolkningens sædelige forhold.

6) Optegnelser vedr. enkelte af de indgiftede kvinder i Schweiz og Tyskland (bl.a. Bollinger) er venligst oplyst af Hr. Friedrich Gerlach, Wolfratshausen/Tyskland.

7) Som note 5, side 35.

Børn af første ægteskab:

1. **Regula Wirz**
* 22/8 1619 i Erlenbach.
2. **Hans Heinrich Wirz**
* 29/11 1620 i Erlenbach.
3. **Anna Wirz**
* 19/10 1623 i Erlenbach.
4. **Hans Wirz**
* 8/5 1625 i Erlenbach.
5. **Felix Wirz/Würtz**
* 3/12 1626 i Erlenbach.

Børn af 2. ægteskab:

6. **Hans Rudolf Wirz**
* 22/6 1632 i Erlenbach.
7. **Hans Jacob Wirz**
* 1/9 1633 i Erlenbach.
8. **Barbara Wirz**
* 8/3 1635 i Erlenbach.
9. **Heinrich Wirz**
*22/5 1636 i Erlenbach.

10. **Ulrich Wirz**

* 26/12 1638 i Erlenbach.
† 1661 i Schriesheim ved Heidelberg
hos broderen **Felix**.
Begravet 14/2 1661 sst.
Lærte snedkerhåndværket og kom til
Schriesheim.

11. **Johannes Wirz**

* 24/1 1641 i Erlenbach.
† 7/5 1641 sst.

12. **Johannes Wirz**

* 3/4 1642 i Erlenbach
† 9/6 1666 sst.

13. **Margret Wirz**

* 9/8 1645 i Erlenbach.

14. **Magdalena Wirz**

* 24/10 1647 i Erlenbach.

15. **Heinrich Wirz**

* 21/8 1649 i Erlenbach.

6. Generation

Felix Wirz/Würtz

* 3/12 1626 i Erlenbach.
† 1686 i Schriesheim an der Bergstraße
ved Heidelberg, begravet 30/1 1686 sst.
oo 24/2 1652 i Schriesheim med

Anna Bollinger

* 1633 i Elgg by og sogn, Kanton Zürich,
Schweiz, døbt 23/6 1633 sst.
† 1700 i Schriesheim, begravet 14/11
1700 sst.

Datter af en anden indvandret schwei-
zer, **Hans Bollinger** og 1. hustru **Maria**

Müller i Elgg, senere Schriesheim.

Børn:

1. **Anna Catharina Würtz**

* 1653 i Schriesheim,
døbt 31/7 1653 sst.
† 1655 sst., begravet 8/6 1655 sst.

2. **Johannes Würtz**

* 1655 i Schriesheim,
døbt 30/12 1655 sst.

3. **Anna Würtz**

* 1658 i Schriesheim,
døbt 16/5 1658 sst.

Gadeparti fra Schriesheim. Stalstik fra begyndelsen af 1800-tallet. I baggrunden ses ruinen af borgen Strahlenburg.

4. **Urban Würtz**
* 1661 i Schriesheim,
døbt 6/3 1661 sst.
5. **Hans Heinrich Würtz**
* 1663 i Schriesheim,
døbt 8/6 1663 sst.
† 1690 sst., begravet 24/1 1693.
6. **Hans Philipp Würtz**
* 1666 i Schriesheim,
døbt 7/1 1666 sst.
† 1666 sst., begravet 14/1 1666.
7. **Hans Philipp Würtz**
* 1667 i Schriesheim,
døbt 8/12 1667 sst.
8. **Margaretha Würtz**
* 1670 i Schriesheim,
døbt 26/10 1670 sst.
† 1693 sst., begravet 4/10 1693.
9. **Hans Jacob Würtz**
* 1673 i Schriesheim,
døbt 5/2 1673 sst.

Felix Wirz/Würtz lærte vinkyperfaget, og var samtidig også vinbonde. I forældrenes hus kom der flere og flere børn, og familien blev fattigere, hvorfor han valgte at udvandre til Tyskland. Først til Neustadt an der Haardt, 8) og derfra videre til Schriesheim 1651. Der blev der også drevet vinavl som ved Zürichsee, og han slog sig ned i byen som vinbonde og vinkyper. Efter bosættelsen i Schriesheim blev navnet forandret til Würtz (i dag Würz), og hans 4 overlevende sønner bredte slægten ud over hele egnen, og i Schriesheim er slægten stadigvæk repræsenteret.

Her købte han ejendommen Leutershäuser Straße 1, hvor han i hvert fald boede i 1660, og hvor enken boede indtil sin død i året 1700. Fra 1668 til omkring 1671 ejede han grundstykket/ejendommen Talstraße 83. Enken ejede 1688 grundstykket Talstraße 57-61 og 1692 Talstraße 69. 9)

7. Generation

Hans Jacob Würtz
* 1673 i Schriesheim,
døbt 5/2 1673 sst.
† 1747 i Schriesheim, begravet 7/3 1747,
74 år og 1 måned gammel.

oo 25/4 1702 i Schriesheim med
Susanna Mutschler
* før ca. 1686 i Handschuhsheim ved
Heidelberg (kirkebogen begynder først
1698).

8) Karl Diefenbacher: Schweizer Einwanderer in den Kraichgau. 1983. Side 189.

9) Hermann Brunn: "Adressbuch 1650-1750. Genealogisch-biographisches Register der Hauseigentümer und räumliches Festlegung ihrer Häuser in heutigen Ortsbild." Schriesheim 1969/70. Stadtarchiv Schriesheim.

† 24/12 1749 i Schriesheim, begravet
26/12 1749 sst.

Datter af gæstgiver og borgmester Jo-
hann George Mutschler og hustru
Susanna Zimmermann i Handschuhs-
heim.

Børn:

1. **Johann Philipp Würtz**

*1703 i Schriesheim,
døbt 14/1 1703 sst.

2. **Hans Georg Würtz**

*1704 i Schriesheim,
døbt 16/3 1704 sst.

† 1704 sst., begravet 5/6 1704.

3. **Anna Maria Würtz**

*1705 i Schriesheim,
døbt 21/4 1705 sst.

4. **Johann Stephan Würtz**

*1707 i Schriesheim,
døbt 6/5 1707 sst.

5. **Et dødfødt barn**

*† juni 1708 i Schriesheim,
begravet 27/6 1708.

6. **Maria Catharina Würtz**

*1709 i Schriesheim,
døbt 11/6 1709 sst.

7. **Susanna Margaretha Würtz**

*1711 i Schriesheim,
døbt 11/1 1711 sst.

Den tidligere bykirke i Schriesheim omkring 1700. Rekonstrueret efter gamle planer og oplysninger.

8. Johannes Würtz

*1712 i Schriesheim,
døbt 2/2 1712 sst.

† 1714 sst., begravet 20/4 1714.

9. Anna Barbara Würtz

*1715 i Schriesheim,
døbt 6/1 1715 sst.

† 1718 sst., begravet 6/2 1718.

10. Johann Michael Würtz

*1716 i Schriesheim,
døbt 15/2 1716 sst.

† 1727 sst., begravet 18/2 1727.

11. Et dødfødt barn

*† februar 1720 i Schriesheim,
begravet 12/2 1720.

12. Johann Heinrich Würtz

* 1723 i Schriesheim,
døbt 23/12 1723 sst.

Hans Jacob Würtz ernærede sig som vinbonde og vinkyper i Schriesheim ligesom faderen havde gjort det. Han boede i Leuterhäuser Straße 1, sst., hvilken ejendom han erhvervede efter forældrene. Fra 1717 ejede han tillige grundstykket/ejendommen Leuterhäuser Straße 3 sst. 10)

Ejendommene blev siden delt mellem sønnerne **Johann Philipp Würtz** (1703-69) og **Johann Heinrich Würtz** (1723-95).

8. Generation

Johann Heinrich Würtz

* 1723 i Schriesheim,
døbt 23/12 1723 sst.

† 25/5 1795 i den tyske kolonigård ved Tikøb by og sogn hos sønnen **Johann Heinrich Würtz**, begravet 29/5 1795 i Tikøb, 72 år gammel.

oo 19/5 1744 i Schriesheim med **Maria Johanna Ulrich**

* 1721 i Schriesheim,

døbt 16/11 1721 sst.

† 9/6 1778 i Havredal, Frederiks sogn. Skifte fra Alhedens kolonier 9/7 1778. 11)

Hun tilhørte en gammel og anset slægt i Schriesheim, hvis rødder kan spores tilbage til 1400-tallet. 12)

Datter af **Hans Philipp Ulrich** og hustru **Anna Margaretha Lehr** i Schriesheim.

10) Se note 9.

11) GHeK 4, lbnr. 12. Godsarkiver. Hedekolonierne. Skifteforretninger med bilag. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

12) Hermann Brunn: Bevölkerungsentwicklung Schriesheims. Schriesheim 1987 (Nyoptryk efter maskinskrevet manuskript 1951) Side 38, 40-41.

Børn:

1. **Maria Elisabetha Würtz**
* 14/11 1744 i Schriesheim,
døbt 15/11 1744 sst.
† før udvandringen 1759 sst.
2. **Johann Adam Würtz**
* 23/3 1746 i Schriesheim,
døbt 25/3 1746 sst.
3. **Valentin Würtz**
* 11/6 1747 i Schriesheim,
døbt 13/6 1747 sst.
† 6/10 1747 sst., begravet 7/10 1747.
4. **Anna Margaretha Würtz**
* 8/8 1748 i Schriesheim,
døbt 11/8 1748 sst.
oo 1769 i Frederiks med
Sebastian May
* 13/8 1748 i Schriesheim,
døbt 14/8 1748 sst.
Søn af Marcus May og hustru Anna

Christina Weidner i Schriesheim,
senere i den tyske kolonigård ved
Tikøb.

5. **Johann Philipp Würtz**
* 26/11 1750 i Schriesheim,
døbt 29/11 1750 sst.
† 15/7 1802 i Hammel by og sogn.
begravet 19/7 1802, 52 år gammel.
Gårdmand og kromand i Hammel.
Tidligere post ved Frijsenborg.
oo mellem 1787 og 1789 med
Gjedske Kirstine Danielsdatter
* ca. 1752

Den reformerte kirke i Schriesheim. Opført 1748-1751.

- † 4/5 1828 i Voldby,
begravet 9/5 1828 sst., 75 år gammel.
6. **Johann Valentin Würtz**
* 11/2 1753 i Schriesheim,
døbt 12/2 1753 sst.
† 18/9 1753 sst., begravet 19/9 1753.
7. **Christina Würtz**
* 1/7 1754 i Schriesheim,
døbt 3/7 1754 sst.
† 28/12 1755 sst.,
begravet 29/12 1755.
8. **Dødfødt søn**
*† 25/7 1756 i Schriesheim,
begravet 26/7 1756.
9. **Johann Heinrich Würtz**
* 1757 i Schriesheim,
døbt 23/8 1757 sst.
† 9/1 1803 i den tyske kolonigård
ved Tikøb, begravet 11/1 1803 i
Tikøb.
oo 2/11 1778 i Københavns tysk
reformerte kirke med
(Anna) Susanna Braun
* 16/4 1758 i Schwetzingen ved
Heidelberg,
døbt 18/4 sst. Reformert.
† 2/11 1802 i den tyske kolonigård,
begravet 20/11 1802 i Tikøb, 45 år
gammel.
Datter af **Johann Michael Braun** og
hustru **Anna Elisabeth Batey/
Pathey/Pfatteiger**.
10. **Carl Friderich Würtz**
* 1760 i Havredal,
døbt 13/7 1760 i Thorning kirke.

- I 1778 bagersvend i Randers. Senere
hofkonditor i København.
oo 23/8 1791 i Københavns tysk
reformerte kirke med
Anna Elisabeth Patheyer
* 1769 i København
† 7/4 1821 i København, begravet
11/4 1821 på den tysk reformerte
menigheds kirkegård i København,
52 år gammel.
Datter af **Johann Philip Patheyer/
Pfatteiger** og hustru **Catharina
Elisabeth Jettin** sst.
11. **Johannes Würtz**
* 1762 i Havredal,
døbt 1/11 1762 i Thorning kirke.
† 23/4 1818 i København, begravet
6/5 1818 på den tysk reformerte
menigheds kirkegård, 56 år gammel.
Skrædder i København.
12. **Johann Michael Würtz**
* ca. 1765 i Havredal.
Konfirmeret 1780 i den tysk refor-
merte menigheds kirke i København.

Johann Heinrich Würtz var ligesom fa-
deren vinbonde og vinkyper i Schries-
heim. Fra ca. 1744/45 til 1746 boede han
i svigermoderens hus Bachgasse 2 i
Schriesheim, hvorefter han overtog ejen-
dommen Leuterhäuserstraße 1 i Schries-
heim efter faderen (13), hvilken ejendom
han beboede indtil udvandringen til
Danmark.
Ejendommen Leuterhäuserstraße 3 blev

13) Se note 9.

som tidligere nævnt overtaget af hans ældste broder, **Johann Philipp Würtz**. Johann Heinrich Würtz var blandt de første, der meldte sig som interesserede i at udvandre til Jylland, og han og hustru med 4 børn afrejste fra Frankfurt am Main 25/9 1759 med den 3. afgående transport.

Denne transport bestod af 9 familier, alle fra Schriesheim, og det kan se ud til, at han var anfører for denne transport, idet han står øverst på listen. Under ham står **Michael Agricola**. Legationsråd **Johann Friedrich Moritz**, der var hverver af kolonister, bemærker, at disse 2 familier hver medbragte 2 fuldt læssede vogne, hvorfor han antager, at det ikke

var helt ubemidlede folk, han sendte af sted. 14)

Familien ankom til Fredericia 2/11 1759, hvor de lå i vinterkvarter indtil 13/5 1760, da de brød op for at blive bosat i den nyanlagte hedekoloni Frederikshede (Havredal) i det senere (1766) tyske sogn Frederiks på Alheden.

Han fik tysk fæstebrev udstedt 21/9 1763 på gård nr. 10 sst. (nuv. matr. nr. 19), hvilken gård indtil for nylig stadigvæk var i slægtens eje.

Efter hustruens død, afstod Johann Heinrich Würtz gården til sin ældste søn, Johann Adam, og flyttede til den tyske kolonigård ved Tikøb.

Schriesheim 30 år efter udvandringen. Radering af Jacob Rieger, 1789.

14) TKUA. Tyske Kancellis udenlandske afdeling. Speciel del. 1756-1771. Frankfurt am Main, gesandtskabsrelationer. Relationer fra Johann Friedrich Moritz. 1759. Relation nr. 176.

9. Generation

Johann Adam Würtz

* 23/3 1746 i Schriesheim

døbt 25/3 1746 sst.

† 29/3 1821 i Havredal, begravet 4/4 1821 i Frederiks, 75 år gammel. "Var blind i over 30 år".

oo 1769 i Frederiks med

Anna Margaretha Herbelschmidt

* ca. 1743 i Igelsbach ved Neckar, under Kurmainz.

† 29/10 1817 i Havredal, begravet 12/11 1817 i Frederiks, 74 år gammel.

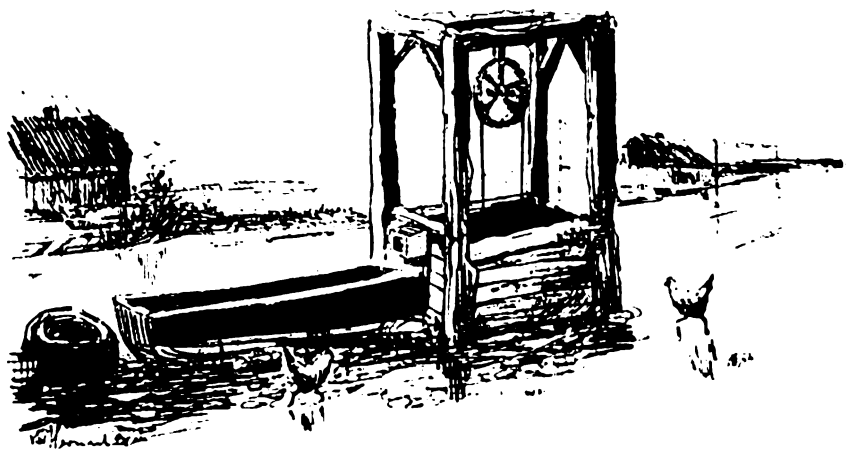
Datter af kolonist **Johann Adam Herbelschmidt** og 1. hustru **Maria Catharina Gerich** i Igelsbach, senere i Havredal.

oo 1. gang 19/2 1762 i Thorning kirke med **Georg Adam Lajer/Leyer**

* 24/9 1744 i Altneudorf, døbt 27/9 1744 i Heiligkreuzsteinach/Odenwald.

† 28/8 1768 i Havredal. Skifte fra Alhedens kolonier 5/9 1768. 15)

Søn af **Georg Adam Leyer** og 2. hustru **Eva Elisabetha Schmidt** i Altneudorf.

Bybrønden i kolonistbyen Havredal. Tegning ved Valdemar Neiiendam.
Fra Mylius-Erichsen: "Heden før og nu" 1903.

15) Se note 11.

Ægteparret fik 4 børn:

1. **Johann Wendel Lajer/Leyer**
* 1762 i Havrdal,
døbt 24/10 1762 i Thorning kirke.
† 1762 i Havredal,
begravet 28/10 1762 på Thorning
kirkegård.
2. **Johann Nicolaus Lajer**
* 1762 i Havredal,
døbt 24/10 1762 i Thorning kirke.
Kolonist i Havredal.
3. **Eva Catharina Lajer**
* 1764 i Havredal.
4. **Anna Elisabeth Lajer**
* ca. 1766 i Havredal.
† tidligt.

Johann Adam Würtz og Anna Margaretha Herbelschmidts børn:

1. **Anna Maria Würtz**
* ca. 1770 i Havredal
oo 29/5 1801 i Københavns tysk
reformerte kirke med
Andreas Høyer
Matros i København.
2. **Johann Michael Würtz**
* ca. 1772 i Havredal.
Kolonist sst.
3. **Johann Heinrich Würtz**
* ca. 1774 i Havredal.
Kolonist sst.
4. **Johann Adam Würtz**
* ca. 1776 i Havredal.
Kolonist sst.

5. **Johann Philipp Würtz**
* ca. 1778 i Havredal.
Kolonist sst.
6. **Anna Margaretha Würtz**
* ca. 1780/81 i Havredal
oo med **Lorens Thomsen/Tornsen**
Garver i København.
7. **Susanna Margaretha Würtz**
* ca. 1782 i Havredal.
† 18/3 1825 i Havredal,
begravet 23/3 1825 i Frederiks, 44 år
gammel. Indsidderske i Havredal.
Ugift.
8. **Elisabeth Barbara Würtz**
* ca. 1784 i Havredal.
† 16/10 1839 i Havredal,
begravet 20/10 1839 i Frederiks, 55
år gammel. Ugift.
Havde livsophold hos broderen,
Johann Heinrich Würtz, i Havredal.

Johann Adam Würtz drev fra 1769 gård nr. 30 (nuv. matr. nr. 20) 16) i Havredal efter **Georg Adam Lajer/Leyer**. Han drev denne gård til ca. 1780. I 1779 overtog han faderens gård, matr. nr. 19 (gård nr. 10) i Havredal. Som tidligere nævnt, var denne gård indtil for nylig stadigvæk i slægtens eje. Han er stamfader til slægten i Frederiks sogn.

16) Valdemar Andersen: "Alheden. Frederiks Sogns Historic". Kolding 1953. Side 196.

10. Generation I

Johann Michael Würtz

* ca. 1772 i Havredal.

† 30/3 1845 i Havredal, begravet 6/4 1845 i Frederiks.

oo ca. 1795 i Frederiks med

Eva Maria Agricola

* ca. 1772 i Havredal.

† 18/5 1847 sst., begravet 24/5 1847 i Frederiks.

Datter af kolonist **Hans/Johann Michael Agricola** og 2. hustru **Anna Margaretha Schwan** i Havredal (han senere i Gråmose, Thorning sogn).

Johan Michael Würtz var kolonistgårdmand i gård nr. 16 (nuv. matr. nr. 7) i Havredal, hvilken gård han overtog mellem 1795 og 1800 efter **Johann Mathias Märcker**.

Ægteparret fik 8 børn:

1. **Johann Michael Würtz**

* ca. 1796 i Havredal.

† 22/7 1880 i Østre Frederikshede (Trehuse). Stamfader til slægten her.

2. **Eva Barbara Würtz**

* ca. 1798 i Havredal

; 8/1 1837 sst.,

oo 23/10 1817 i Frederiks med

Philipp Friderich Breuner/Bräuner

(Ca. 1790-1859).

3. **Johann Jacob Würtz**

* ca. 1800 i Havredal.

Ukendt skæbne efter 1848.

4. **Anna Margaretha Würtz**

* ca. 1802 i Havredal.

† 15/8 1884 sst.

Laden i en kolonigård. Tegning af Valdemar Neiiendam. Fra Mylius-Erichsen: "Heden før og nu". 1903.

oo 1. gang 17/1 1825 i Frederiks med
Johannes Rauth
(Ca. 1800-28).

oo 2. gang 31/10 1828 i Frederiks
med

Johann Georg Breuner/Bräuner
(Ca. 1802-82).

5. **Johann Philip Würtz**

* 8/4 1804 i Havredal iflg. lægdsrullen
for Viborg amt 1804.

† 10/11 1873 sst.

6. **Johann Daniel Würtz**

* 13/5 1806 i Havredal iflg. lægds-

rullen for Viborg amt.

† 19/3 1821 sst. af mæslinger.

7. **Johannes Würtz**

* 1809 i Havredal,

døbt 16/12 1809 i Frederiks iflg.
konfirmationen 1824.

† 13/10 1850 i Havredal.

8. **Frederik Würtz**

* 12/1 1812 i Havredal.

† efter 1878 sst.

Overtog gården matr. nr. 7 efter
faderen.

10. Generation II

Johann Heinrich Würtz

* ca. 174 i Havredal

† 27/5 1853 sst., begravet 2/6 1853 i
Frederiks.

oo 1. gang mellem 1808 og 1810 med
NN

† mellem 1810 og 1813 i Havredal.

oo 2. gang mellem 1810 og 1813 i Fre-
deriks med

Catharina Margaretha Bitsch

* 1784 i Grønhøj, Frederiks sogn.

† 7/11 1858 i Havredal, begravet 11/11
1858 i Frederiks, 74 år gammel.

Datter af kolonist **Johannes Bitsch** og 1.

hustru **Anna Margaretha Wacker-**
hausen i Grønhøj (han senere kolonist i
Benslehøj, Frederiks sogn).

oo 1. gang mellem 1801 og 1806 i Fre-
deriks med

Johannes Lauth

* 6/7 1779 i Grønhøj. 17)

† 1810 i Randers, begravet 12/11 1810
i Randers, 31 år gammel. Soldat ved 2.
jyske regiment fra 1808-10. 18)

Søn af kolonist **Johannes Lauth** og
hustru **Maria Catharina Hermann** i
Grønhøj, senere i Firehuse, Frederiks
sogn.

17) Rentekammeret. Jyske Renteskriverkontor 1773-1811. Arkivnr. 2425, lbnr. 293. Rigsarkivet, København.: 1787-89. 1786-88: Indberetninger om fæsteforandringer i Alhedens kolonier, heri også begæring om rejsepenge, som nogle af kolonisternes børn mente at have tilgode, hvilket de beviste med dåbsattester, der beviser, at de var over 12 år, da de kom til landet med deres forældre. I dette tilfælde også attest med fødselsdata for 3 af Johannes Lauth's børn.

18) Lægdsrulle for Viborg amt.

Johann Heinrich Würtz overtog i 1808 fødegården matr. nr. 19 i Havredal på l td. 2 skp. hartkorn iflg. afståelseskontrakt af 6/1 1808. 19)

Denne gård afstod han 7/12 1844 20) til den ældste søn, **Johannes Würtz**, og gik på aftægt.

Johann Heinrich Würtz fik i sine 2 ægteskaber 7 børn:

1. **Anna Margrethe Würtz**
* 1810 i Havredal, døbt 24/4 1810 i Frederiks iflg. konfirmationen 1824.
† 13/4 1850 i Gammel Frederiksdal (Kompedal), Thorning sogn
oo 10/7 1832 i Frederiks med **Philipp Friderich Andreasen** (1809-83).

2. **Johannes Würtz**
* 13/4 1813 i Havredal
† 1890 sst.
3. **Anna Cathrine Margrethe Würtz**
* 6/2 1816 i Havredal
oo 4/2 1841 i Frederiks med **Jens Christian Jørgensen** fra Overhold i Ikast sogn.
4. **Friderich Würtz**
* 2/8 1817 i Havredal
† 31/10 1817 sst.
5. **Maria Magdalena Würtz**
* 1/2 1819 i Havredal
† 3/11 1853 sst. Ugift.
6. **Johann Peter Würtz**
* 12/4 1822 i Havredal
7. **Johan Philip Friderich Würtz**
* 28/4 1825 i Havredal.

10. Generation III

Johann Adam Würtz
* ca. 1776 i Havredal.
† 14/4 1840 sst.,
begravet 20/4 1840 i Frederiks.
oo ca. 1795/96 i Frederiks med **Anna Catharina Wackerhausen**
* ca. 1776 i Havredal.
† 18/1 1844 sst.,
begravet 25/1 1844 i Frederiks.

Datter af kolonist **Johann Jacob Wackerhausen** og l. hustru **Catharina Elisabetha Marquardt** i Havredal (han senere i Trehuse).

Johann Adam Würtz drev gården matr. nr. 3 (gård nr. 12) i Havredal til sin død i 1840, hvorefter gården blev drevet videre af sønnen **Johann Adam Würtz**.

19) Lægdsrulle for Viborg amt. 1808.

20) GHeK 4, lbnr. 9. Godsarkiver. Hedekolonierne. 1801-1855. Fæstebreve og andre adkomster på fast ejendom.

Ægteparret fik 12 børn:

1. **Johann Jacob Adamsen Würtz**
* ca. 1796 i Havredal,
† 28/11 1875 på Knudsgård Hede,
Daugbjerg sogn.
2. **Johann Adam Würtz**
* ca. 1801 i Havredal,
† 25/3 1861 sst.
3. **Anna Margrethe Würtz**
* 1802 i Havredal,
konfirmeret 1818,
† før 1844.
4. **Cathrine Elisabeth Würtz**
* 25/4 1805 i Havredal.
5. **Johann Philipp Friderich Würtz**
* 24/10 1807 i Havredal,
† 21/2 1851 sst.

6. **Johann Daniel Würtz**
* 15/3 1810 i Havredal,
konfirmeret 1827 i Frederiks.
7. **Maria Christina Würtz**
* 3/12 1811 i Havredal.
8. **Johann Peter Würtz**
* 22/10 1813 i Havredal,
konfirmeret 1829 i Frederiks.
9. **Johan Michael Würtz**
* 14/2 1816 i Havredal.
10. **Johan Georg Würtz**
* 18/4 1818 i Havredal.
11. **Johannes Würtz**
* 26/8 1821 i Havredal,
hjemmedøbt 27/8 1821,
† 29/11 1821 sst.
12. **Johannes Würtz**
* 30/9 1822 i Havredal.

10. Generation IV

Johann Philipp Würtz

* ca. 1778 i Havredal,
† 23/12 1849 sst.,
begravet 30/12 1849 i Frederiks.
oo 19/11 1802 i Thorning kirke med

Anna Catharina Dürr

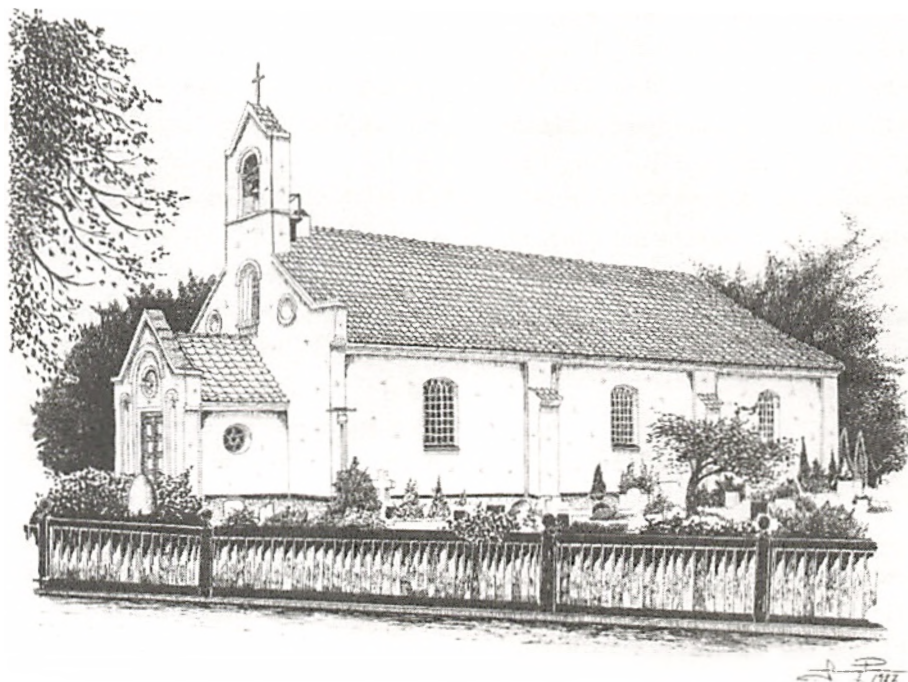
* ca. 1776 i Grønhøj,
† 25/10 1850 i Havredal,
begravet 3/11 1850 i Frederiks.
Datter af kolonist **Johann Jacob Dürr**
og hustru **Catharina Barbara Märcker**
i Grønhøj, senere Over Frederiksmose
(Stenrøgel), Thorning sogn.

Johann Philipp Würtz drev fra omkring
1802 gården matr. nr. 15 (gård nr. 25),
hvilken han havde til ca. 1842, hvor
sønnen **Johann Jacob Würtz** overtog
den.

Ægteparret fik 7 børn:

1. **Johann Philipp Würtz**
* 16/6 1804 i Havredal,
konfirmeret 1820 i Frederiks,
† 2/5 1822 af skarlagensfeber i
Havredal.

2. **Catharine Margrethe Würtz**
 * 2/10 1806 i Havredal,
 konfirmeret 1821 i Frederiks,
 † 1/2 1873 i Havredal,
 oo 26/11 1829 i Frederiks med
Andreas Winkler (ca. 1802-69).
3. **Johann Adam Würtz**
 * 1809 i Havredal,
 døbt 9/3 1809 i Frederiks,
 konfirmeret 1824 sst.,
 † 15/10 1883 i Havredal.
4. **Maria Christna Würtz**
 * 5/5 1811 i Havredal,
 konfirmeret 1825 i Frederiks,
 † 26/4 1875 i Havredal,
 oo 12/12 1837 i Frederiks med
Johann Daniel Märcker
 (ca. 1801-75).
5. **Johann Jacob Würtz**
 * 17/5 1814 i Havredal,
 † 15/12 1901 sst.
6. **Maria Würtz**
 * 24/2 1817 i Havredal,
 | før dåben.
7. **Anne Catharine Würtz**
 * 7/12 1818 i Havredal,
 † 1822 sst.

FREDERIKS KIRKE

Frederiks kirke.

Navnet Wirz/Würtz's oprindelse

Omkring år 1300 (kort tid efter Edsforbundets (Schweiz) grundlæggelse i 1291) blev på foranledning af Einsiedeln Kloster en bonde fra landsbyen Kaltbrunn bosat med sin familie i Erlenbach. Kaltbrunn ligger 35 km øst for Erlenbach. 21)

Klosteret havde der, som i Erlenbach, flere jordbesiddelser. Allerede i 1331 ses det, at **Johann von Kaltbrunn's** familie var velhavende og indflydelsesrig. Denne Johann Kaltbrunn(er) blev ca. 1340/50 af Einsiedeln Kloster udnævnt til "Wirt von Erlenbach", dvs. "Ammann (Ammann) des Klosters Einsiedeln" i Erlenbach. (I dokumenterne: "Johann, Wirt von Erlenbach"). Han var altså som tidligere nævnt stedfortræder for den gejstlige ejendomsret i Erlenbach (bestyrer/forvalter).

To sønner / "des Wirts Söhne = bestyrens/forvalterens sønner) blev også bestyrere af Einsiedeln Klosters ejendomme, nemlig: **Niklaus (von) Kaltbrunn** blev bestyrer af klosterets gods i Erlenbach, mens broderen **Ulrich** (†1400) "Des Wirts von Erlenbach Sohn"

blev bestyrer af besiddelserne i landsbyen Uerikon v/Stäfa, Zürichsee, 14 km. sydøstlig for Erlenbach.

Genitivformen af navnet Wirt blev udtalt Wirz, og det er herfra slægtsnavnet stammer.

Efter Niklaus (von) Kaltbrunns død blev den ældste søn **Hans (von) Kaltbrunn** (†ca. 1401) bestyrer af klosterets besiddelser i Erlenbach. Han døde åbenbart uden mandlige efterkommere.

Derefter overgik embedet til fætter **Rudolf Wirz** (†1407), søn af Ulrich i Uerikon. Han var bestyrer fra 1401-1407, og blev efterfulgt af broderen **Conrad Wirz** (†1438), der bestyrede jordbesiddelserne fra 1408-38.

Efter disse 2 følger seks bestyrere af slægten Wirz frem til **Andreas Wirz**, Anna Wirz's far.

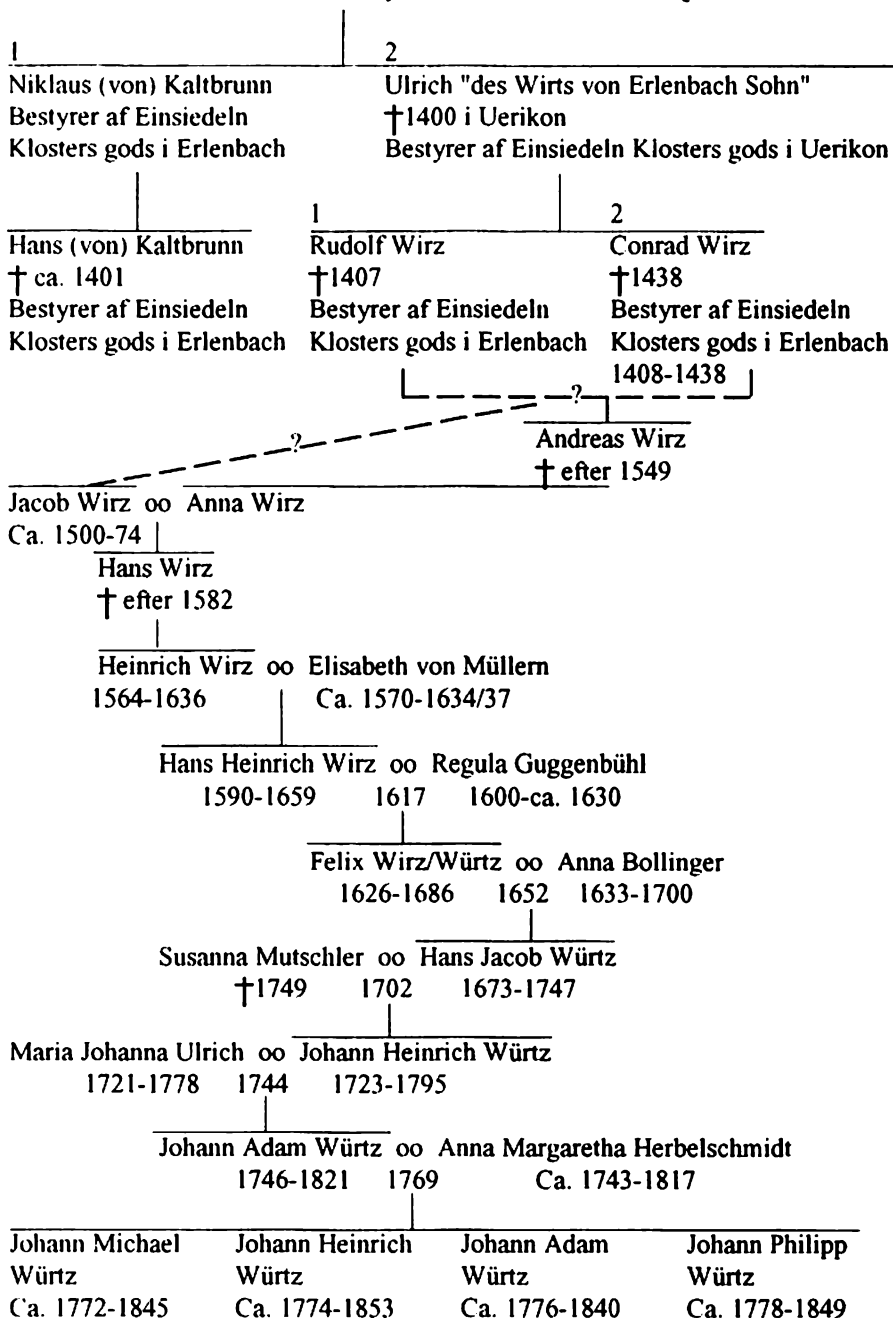
Men det har ikke været muligt at knytte nærmere forbindelse fra de 2 brødre Rudolf og Conrad Wirz og ned til Andreas Wirz.

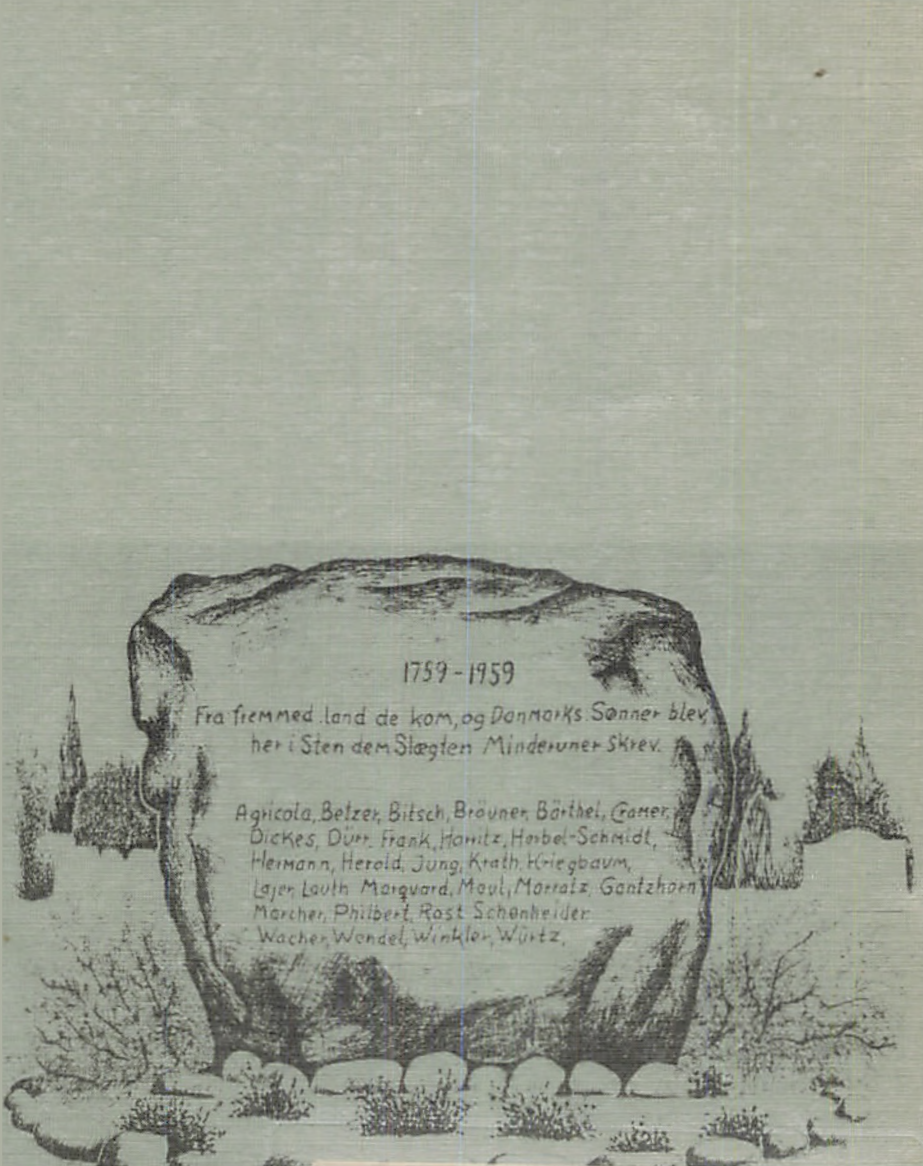
Fra en anden gren stammer **Jacob Wirz**, Andreas Wirz's svigersøn.

21) Alle oplysninger om navnet Wirz's oprindelse er venligst oplyst af hr. Walter Imhof, Erlenbach.

Johann von Kaltbrunn i Erlenbach

Nævnt 1331. Ca. 1340/50 bestyrer af Einsiedeln Klosters gods i Erlenbach

1759-1959

Fra fremmed land de kom, og Danmarks Sønner blev
her i Sten dem Slægten Mindesuner skrev.

Agricola, Belzer, Bitsch, Bröuner, Bärthel, Cræmer,
Dickes, Dürr, Frank, Hamitz, Horbel-Schmidt,
Hermann, Herold, Jung, Krath, Kriegbaum,
Lajer, Lauth, Margvard, Maul, Morratz, Gantzhorn,
Marcher, Philbert, Rast, Schonheider,
Wacher, Wendel, Winkler, Würtz.